

Инструмент за прет-пристапна помош (ИПА)

**Поддршка на независно, одговорно, професионално и ефикасно правосудство
и унапредување на службата за условно ослободување и алтернативно
санкционирање**

Specific Contract N°11-40528/1 of the Framework Contract Beneficiaries 2010
EuropeAid/134876/D/SER/MK/11-40528/1

**Активност 1.4.1. Организирање на обукиразвивање и имплементација на нови алатки
законодавство за обезбедување интегритети непристрасност за членовите на ССРМ, судии и
обвинители**

ПРАКТИЧЕН ВОДИЧ ЗА НОВИОТ ЕТИЧКИ КОДЕКС

Подготвено од:
Нина Бететто и Ѓуро Сесса
(експети засудска етика)

февруари/март 2016

Проект финансиран од Европската унија

National Offender
Management Service

“Содржината на овој трд е исклучива одговорност на авторот/имплементаторот/партнерот за спроведување на проектот и на ниту еден начин не ги одразува ставовите на Европската унија.”

ВОДИЧ ЗА ОБУЧУВАЧИ ЗА ЕТИКА ЗА СУДИИ

**м-р Нина Бететто
Ѓуро Сеса**

СОДРЖИНА

ВОВЕД

ДЕЛ 1: ЗА ПРОЦЕСОТ НА ОБУКА

1. Вовед
2. Стилони на учење
3. Принципи на образованието за возрасни
4. Вештини за обучување
  - 4.1. Вештини за обучување: Предавања
  - 4.2. Вештини за обучување: Општи и групни дискусии
  - 4.3. Вештини за обучување: Сценарио или студија на случај
  - 4.4. Вештини за обучување: Кршење на мразот
  - 4.5. Вештини за обучување: Давање и примање повратни информации
5. Реализирање на обука
  - 5.1. Структурирање на презентацијата

ДЕЛ 2: ВОВЕДУВАЊЕ И РАЗБИРАЊЕ НА ЕТИКАТА ЗА СУДИИ

1. Вовед
2. За принципите – Водич за подобро разбирање
  - 2.1. Независност
  - 2.2. Непристрасност
  - 2.3. Интегритет
  - 2.4. Пристојност
  - 2.5. Еднаквост
  - 2.6. Стручност и совесност

ДЕЛ 3: СТРУКТУРА И СОДРЖИНА НА ПРОГРАМАТА ЗА ОБУКА ЗА ЕТИКА ЗА СУДИИ

1. Вовед
2. Отворање на настанот и добредојде за учесниците/кршење на мразот
3. Законот наспроти етиката
4. Меѓународни и национални стандарди
5. Независност
6. Непристрасност
7. Конфликт на интереси
8. Сценарија случаи – групна дискусија
9. Заокружување и затворање

АНЕКСИ:

Анекс 1: Распоред на обука

Анекс 2: Кодекс на судиска етика за судиите во Република Македонија

Анекс 3: Пресуди на ЕСЧП

Анекс 4: ПауерПоинт презентација

ВОВЕД

Генералната цел на „Водичот за обучувачи за етика за судии“ е да се зголеми способноста на судиите соодветно и со интегритет да ги извршуваат своите должности согласно европските и другите меѓународни стандарди преку спроведување и примена на кодексот за однесување. Етиката не е и не треба да се смета за прикаска за вредностите и принципите на кои се присетуваме и ги забележуваме кога ќе се појават корупција или измами. Етиката е компилација од вредности и однесување што имаат позитивен ефект кој ги блокира патеките што водат кон корупција, воспоставува непречено работење на судскиот систем и го зголемува квалитетот на неговите институции.

Во однос на обуката, меѓународните стандарди ставаат акцент на три главни точки: 1) обврските на судиите да следат обука за да ја одржат својата стручност и компетентност; 2) обврската на државите да понудат и да обезбедат обука на јавен трошок; 3) потребата за обука да биде под контрола на судството. Мислењето бр. 4 на Консултативниот совет на европските судии (КСЕС) дадено на Комитетот на министри на Советот на Европа за соодветната почетна обука и обука во текот на службата за судиите на национално и на европско ниво содржи повеќе одредби за обуката. Во него се наведува дека: 1) обуката треба да ги земе предвид и потребите за социјална свест и за големо разбирање на различните предмети со кои се отсликува сложеноста на животот во општеството; 2) не треба да се ограничи на техники само во правната област туку и да опфати обука за етика и други релевантни прашања како што се управувањето со предметите, судска администрација, информатичка технологија, странски јазици, општествени науки и алтернативно разрешување на споровите; 3) треба да биде разновидна за да ја гарантира и да ја зајакне отвореноста на умот на судиите.

„Водичот за обучувачи за етика за судии“ е пакет за обука по етичките принципи и етичкото однесување подготвен за спроведување во судскиот систем во Македонија. Во него се даваат насоки и поддршка кои ќе им помогнат на судиите „да ја направат вистинската работа“ во спроведувањето на нивните јавни должности. Во него се содржат следните делови:

- Во делот 1 на обучувачите им се даваат основни информации за процесот на учење на возрасни и насоки за техниките и вештините за обука за формално пренесување на информациите.
- Во делот 2 се дава објаснување на вредностите наведени во Кодексот на судиска етика за судиите во Република Македонија не само како помош за обучувачите да ги дадат вистинските одговори туку и да се постават основните прашања и да се покренат важните дилеми.
- Во делот 3 се даваат насоки и упатства чекор по чекор за обучувачите околу нивните улоги и одговорности во предавањето на еднодневна обука, опфаќајќи ја структурата, содржината и референците на ПауерПоинт презентацијата дадена во Анекс 4.

ДЕЛ 1

1. Вовед

Во овој дел на обучувачите им се даваат основните информации и совети за процесите на учење и обука. Обуката за етика за судии е планиран сет на активности дизајнирани и предадени во рамките на конкретен временски период и насочени кон задоволување на утврдените потреби на група судии за зголемување на нивните знаења, промена на нивните ставови и/или подобрување на нивните вештини релевантни за нивните професионални улоги. Настанот опфаќа еднодневна програма за обука која може да ги вклучи сите или некои од следните техники за формално пренесување на информации: предавања, општи и групни дискусии, студии или сценарија на случаи, кршење на мразот, повратни информации. Организирањето и водењето на обуката бара знаење и вештини за обука со цел програмата да биде организирана ефикасно, позитивно да биде примена од судиите и целосно да бидат постигнати нејзините клучни пораки.

2. Стилони на учење

Психолозите Питер Хани и Алам Мумфорд имаат дефинирано четири стилони на учење и со тоа четири видови ученици. Во секоја група веројатно ќе имате поединци кои претпочитаат различни стилони на учење и имаат различни преференци за поединечните делови од процесот на учење.

Активистите целосно и без предрасуди се вклучуваат во нови искуства. Тие уживаат во моментот и со задоволство ги прифаќаат новите искуства. Тие се слободоумни, не се скептични и тоа ги прави ентузијастички за се што е ново. Тие прво делуваат, а потоа ги разгледуваат последиците. Нивните денови се исполнети со активност. Тие со проблемите се справуваат со активно размислување. Штом ќе се намали возбудата од една активност тие барат нова. Ги прифаќаат предизвиците на новите искуства, но им досадува спроведувањето и долгорочното консолидирање. Тие се отворени луѓе кои постојано се во интеракција со другите, но со тоа тие сакаат да бидат центар на сите активности.

Рефлекторите сакаат да стојат од страна и да ги мерат искуствата и да набљудуваат од многу различни перспективи. Тие прибираат податоци како од прва рака така и од други и претпочитаат темелно да размислат пред да донесат заклучок. За нив е важно темелното прибирање податоци за искуствата и настаните така што тие, што е можно повеќе, го одложуваат донесувањето дефинитивни заклучоци. Нивната филозофија е да бидат претпазливи. Тие се промислени луѓе кои сакаат да ги разгледаат сите можни агли и импликации пред да направат чекор. На состаноците и на дискусиите претпочитаат да седат одзади. Уживаат во набљудувањето на активностите на другите луѓе. Тие ги слушаат другите и сакаат да ја согледаат дискусијата пред да ги презентираат своите размислувања. Тие не се истакнуваат и држат отстојание. Кога делуваат тоа е дел од поширока слика во која се опфатени минатото како и сегашноста и опсервациите на другите како и нивните.

Теоретичарите размислуваат за проблемите на вертикален, логичен начин, чекор по чекор. Тие ги асимилираат различните факти во кохерентни теории. Тие се перфекционисти кои нема да се смират додека не ги стават работите во рационална шема. Сакаат да анализираат и да синтетизираат. Прашањата што често ги поставуваат

се „дали има смисла?“, „како ова се вклопува со она?“, „кои се основните претпоставки?“ Тие се одвоени, аналитички и посветени на рационалната објективност наместо на било што субјективно или нејасно. Нивниот пристап кон проблемите постојано е логичен. Тие претпочитаат да ја максимизираат сигурноста и со се што е непромислено.

Прагматичарите се ентузијастички за испробување нови идеи, теории и техники за да видат дали функционираат во практиката. Не сакаат да дебатираат за прашањата и се нетрпеливи кога се во прашање широки и отворени дискусии. Тие во основа се практични луѓе кои сакаат да донесуваат практични одлуки и да ги разрешуваат проблемите. Тие се луѓе кои се враќаат од менаџмент курсеви полни со нови идеи што ги привлекуваат. Тие одговараат на проблемите и на шансите како на „предизвик“.

3. Принципи на образованието за возрасни

Додека детето е зависно од оние околу него вклучувајќи го и наставникот, возрасниот делува автономно во однос на другите, вклучувајќи го и наставникот. Во дијалог со наставникот возрасните можат да утврдат и да искажат што сакаат да научат. Бидејќи возрасниот ученик има искуство, наставникот станува обучувач или олеснувач во поеднаков процес на взаемно учење. За разлика од децата кои можат да го фокусираат вниманието на идните исходи (на пример место на универзитетот), возрасните примарно се окупирани со својата сегашна состојба и се заинтересирани за разрешување на проблемите со кои се соочуваат дневно.

Возрасните најдобро учат преку учество. Програмите за едукација на судиите треба да се дизајнираат на начин што промовира активно учество со кое се стимулираат интереси, се спречува досадата и се подобрува учењето. Пред многу години судиите што посетуваа програми за едукација на судии слушаа предавања, меморираа факти и размислуваа за апстрактни идеи. Сега знаеме дека возрасните и судиите најдобро учат ако:

- Земат активно учество
- Разговараат меѓу себе
- Користат реални примери и инциденти
- Се надградуваат врз сопствените искуства
- Експериментираат да најдат решенија за своите проблеми
- Сами го избираат предметот
- Се мотивирани од темата или процесот што се разгледува бидејќи можат да ја забележат неговата релевантност за нивната професионална работа
- Обучувачот ги инспирира
- Се стимулирани од методите за обука што се користат

4. 1. Вештини за обука: предавања

Предавањата се структурирани презентации на информации што директно им се презентираат на учесниците, обично со користење на нагледни средства. Тие се корисни за известување голема група луѓе на кои им е потребна информација за темата и може да се презентира со или без можност слушателите да поставуваат прашања или да даваат коментари. Особено во нивната неинтерактивна форма тие треба да се

користат внимателно бидејќи претставуваат пасивен пристап кон учењето со кој вниманието на слушателите може да се задржи не повеќе од 20 – 25 минути.

4.2. Вештини за обука: општи и групни дискусии

Иако обуката во некоја фаза ќе содржи презентирање на информации, на учесниците сепак треба да им се даде можност да се вклучат со коментари и со прашања. Обуката треба да опфати планирани општи и групни дискусии за да им овозможи на учесниците да се искажат и да споделат идеи релевантни за предметот. Генералните дискусии може да се иницираат од олеснувачот кој нуди прашање или тема за дискусија и дава соодветно време за размислување, можеби одржувајќи целосна контрола над насоката на дискусијата или овозможувајќи и на групата да го определи текот. Управувањето со генерална дискусија е проблематично. Олеснувачот е одговорен за распоредот, но може да биде критикуван дека премногу контролира или дека ја ограничува дискусијата „баш кога станува најинтересна“ или дека не се држи до распоредот. Одлучувањето кога да ја насочи, ограничи или да овозможи течење на дискусијата е прашање на расудување и на искуство. Секогаш запомнете да ги урамнотежите позитивните придобивки од интересната дебата со проблемите поврзани со губењето на целосната контрола врз распоредот.

На обуките корисно е да се направи поделба во помали групи за да се промени темпото на настанот, да се пренасочи фокусот од обучувачот, да се овозможи поголемо ниво на учество, да се обезбеди активност базирана на задача или на тим. Групните дискусии мора да имаат распоред и да се менаџираат, ако има премалку време учесниците стануваат фрустрирани, ако има премногу време им станува досадно и се деконцентрираат. Овде клучот е да се дадат јасни упатства за задачата или за предметот, за времето што е на располагање, за улогите што треба да се преземат (на пример лидер на група, известувач итн.) и за посакуваните исходи од дискусијата.

Прашањата што треба да се земат предвид при организирањето на групите се:

- Справување со незадоволството на поединци што поради било која причина не се задоволни од нивното распоредување
- Справување со разликите во статусот
- Справување со прашањата на возраста или родот
- Контролирање на доминантните сили и на поединците во рамките на групата
- Охрабрување на целосното учество и делење на задачите
- Обезбедување јасни упатства за задачата, за потребните улоги и одговорност, расположливото време итн.

Техниките за организирање на групи вклучуваат:

- Претходно планирање за да се утврди потребното членство и потоа објавување на членовите на тимот
- Пребројување на учесниците со броеви колку што е големината на групата, на пример 1, 2, 3, 4, а потоа формирање на група од сите единици, друга група од сите двојки итн.
- Избор од колегите – кога барате да се јават доброволци за водачи на групи и од секој од нив барате да ги избере членовите на својот тим

- Локација – формирање на групи врз основа на кластери според тоа кафе седат луѓето во однос на целата група
- Карти по случаен избор – разделете претходно подготвени карти со различни симболи и сите учесници што ќе добијат карта со ист симбол формираат група
- Баз групи: мали групи од два или три члена формирани што е можно побрзо и со минимална организација, на пример двајца/тројца учесници што веќе седат заедно, за да се разгледа лесна тема во краток временски период и да се даде извештај; дискусиите треба да може да продолжат не повеќе од околу пет минути или се додека може да се слушне „зуење – баз“ од групната конверзација

4.3. Вештини за обука: сценарио или студија на случај

Ова е уште еден пристап како да се ангажираат учесниците давајќи им да анализираат проблеми од „реалниот живот“.

Сценариото или студијата на случај е пишана презентација и/или визуелен материјал за конкретен инцидент или инциденти, релевантни за професионалните активности, што треба да го разгледа групата. На ученикот му се презентира вид доказ, вклучувајќи и основни информации што би ги имал во својата работа. Ако студијата на случај произлегува од нешто што се има реално случено, имињата и другите обележја за идентификација треба да се избришат. Студијата на случај може да зафати една сесија или да биде продолжена т.е. да се работи со напредокот на обуката. Студиите на случаи се ефективна метода за обука бидејќи ги повикуваат учениците да одговорат што би направиле во дадена ситуација и зошто би го направиле тоа. Исто така, важно е да се осигури дека учениците имаат можност да дадат одговор на своите наоди и да добијат конструктивни повратни информации.

4.4. Вештини за обука: кршење на мразот

Кршењето на мразот е специфична техника или уред што се користи на почетокот на обуката за да им помогне на учесниците за прв пат да проговорат и да направат првични меѓусебни контакти во рамките на групата и да им помогне на луѓето да се опуштат. Тоа може да биде во форма на куси забавни игри што се користат како замена за она што би можело да биде досадна и вознемирувачка активност.

4.5. Вештини за обука: давање и добивање повратни информации

Повратните информации се честа практика на полето на образованието и учењето воопшто. Тие обично опфаќаат примање формални или неформално повратни информации за успешноста на ученикот во разни задачи од страна на наставникот или соучениците.

Повратните информации во процесот на обука се двонасочен процес. Ги дава наставникот за да обезбеди директни коментари на спроведувањето и на исходите на поединечните или на групните задачи и да одговори на придонесот во текот на курсот или обуката. Го користат и поединечните учесници за да коментираат за активностите и придонесот на другите учесници и да коментираат за улогата и активностите на обучувачот.

Како се даваат повратни информации:

- Бидете конкретни, а не општи – обидете се да дадете конкретни докази за тоа што сте го забележале и да го искористите тоа како основа за конструктивна критика
- Балансирајте го негативното и позитивното – понудете коментари и можности за примателот што ќе содржат и пофалби и критики; почнете со позитивното
- Бидете објективни, не судете – избегнете користење осудувачки јазик за да ја намалите потребата поединецот да одговори дефанзивно
- Колку и да е конструктивно дадена повратната информација, може да биде тешко да се прими; пред да дадете повратна информација обидете се да се ставите во позицијата на примателот
- Повратната информација треба да се бара и да се нуди, а не да се наметнува – ако примателот побара повратна информација и е отворен за неа, тој/таа многу поверојатно ќе ја прими позитивно; можете да кажете: „Дали би сакале да ги слушнете моите согледувања за работата на вашата група?“

5. Спроведување на обука

Како обучувач ја имате главната одговорност за непреченото управување и спроведување на обуката. Таа одговорност ги опфаќа следните активности:

- Подготовка за настанот
- Проверка на објектите, опремата и материјалите
- Добредојде за учесниците и отворање на настанот
- Разбирање и задоволување на потребите на учесниците
- Давање на презентациите
- Водење на генералната и на групните дискусии

Вашата свесност за целокупната цел и конкретните цели на обуката, зајакнати со признавањето на потребите и на интересите на групата на учесници треба да ве води во структурирањето и предавањето на презентацијата. Едноставното, но важно прашање што треба да си го поставите е: „Со што сакате учесниците да заминат од обуката?“ Одговорите може да бидат: Објаснување на нешто ново? Подобрени вештини? Промена на ставот како резултат на цврсти аргументи? Тоа ќе обезбеди почетна точка за подготовка и за презентирање на вашиот материјал.

5.1. Структурирање на презентацијата

1. Вовед

Кажете им на учесниците за што ќе им зборувате.

Насоки:

- Опишете интересен случај
- Користете статистика, цитат или тековен настан
- Наведете ги целите на учењето и резимирајте ги главните поенти
- Демонстрирајте ја релевантноста на темата

- Развијте и испорачајте предтест со прашања со прашања со точни и неточни одговори и прашања со избор од повеќе одговори како начин за самотестирање

2. Содржина

Кажете им.

Насоки:

- Објаснете ја и демонстрирајте ја секоја од вашите главни точки
- Користете барем еден пример за секоја точка
- Некои од примерите нека бидат вербални, а некои визуелни
- За сложени идеи користете повеќе примери
- Барајте од класот да учествува во групните активности
- Направете транзиција кон следната главна точка

3. Заклучок

Кажете им што сте им кажале. Дадете им ги одговорите на предтестот.

Насоки:

- Дадете логична завршница
- Повторете ги главните поенти
- Повторете ги целите на учењето и како со презентацијата се постигнуваат тие цели

Подолу се наведени ефективни техники за образование на возрасни прибрани од многу извори и од години на колективни искуства на учење:

- Зборувајте слободно, не од готов говор
- Советувајте ги учесниците за целите на учењето
- Користете нагледни средства
- Немојте да одите или да стоите пред слика што се проектира
- Немојте само да ги прочитате информациите презентирани на екранот, туку користете ги како „патокази“ за да ја водите вашата усна презентација и да ги насочувате учесниците
- Немојте да презентирате слика што не е поврзана со она што во моментот го говорите
- Во првите 30 минути побарајте од учесниците на некој начин да земат учество
- Направете баланс помеѓу учеството на учениците и вашата презентација
- Повикајте ги да ви постават прашања
- Бидете активен слушател, не само говорник
- Говорете разговорно
- Кога читате материјал што го цитирате, практикувајте разговорен стил
- Развијте анимација – гестикулирање, изрази на лицето, промени на ставот и на позицијата; научете го вашиот говор на телото и елиминирајте го однесувањето што одвлекува внимание
- Немојте да останете фиксирани зад говорницата

- Често користете најави, транзиции и резимирања
- Често користете примери; вистинските или хипотетичките илустрации се екстремно ефективни
- Одржувајте визуелен контакт со учесниците
- Менувајте го вашиот стил на презентација: прилагодувајте го гласот, проследувајте ги лекциите со дискусија, дискусијата со прашања, прашањата со вежби
- Водете сметка за времето или побарајте некој од вработените да го прави тоа за вас; избегнувајте непотребни дигресији; не зборувајте предолго и немојте да му одземате од времето на следниот говорник
- Внимателно користете го хуморот – шегите можат да навредат
- Наведете ги причините за вашите активности: „Сега ќе... бидејќи... “
- Поставете предизвикувачки задачи и обезбедете повратни информации за задачата
- Честитајте им на учесниците

ДЕЛ 2

1. Вовед

Меѓу судиите низ целиот свет постојано се поставува прашањето зошто судиите би требало да се справуваат со етички прашања. Ова прашање се појавува бидејќи е доста оправдано да се постави прашање дали Уставот или законите доволно ги регулираат должностите и позицијата на судиите и дали тие се доволна гаранција дека судиите се независни, непристрасни и обврзани само со законите, правдата и нивното сопствено чувство за правичност и правда.

Принципот на поделба на власта му обезбедува на судството место како трет – независен столб на државната власт. Ако не повеќе, тоа е доволно да го стави судијата на место не само како дел од една од државните јавни услуги туку и на посебна позиција која е над позицијата на државен службеник. Поради позицијата на судството како трета еднаква власт, судијата во секое време и во секоја ситуација мора да биде свесен за своите должности и постојано да биде отворен кон животот што го опкружува.

Недвосмислено е дека Уставот и законите се примарниот извор на гаранции за независноста на судијата и дека тие се извор на заштита од надворешни влијанија. Но, од судиите треба да се бара повеќе од тоа. Чувството на судијата за неговата независност и соодветната слика што ја испраќа судијата до општеството не може да бидат наметнати само однадвор, од законите и прописите. Тие доаѓаат и од самиот живот на судијата.

Како ќе се изрази личната независност на судијата – тоа е нешто што секој судија треба да го одговори согласно неговиот систем на вредности и на идеали. Во тој поглед, законите и прописите би можеле до некаде да му помогнат како генерално чувство на вредности што ги споделува општеството. Меѓутоа, современите судства забележуваат дека тоа не е доволно, особено кога глобалниот развој на човечкото општество создава сè повеќе предизвици за вредностите што постоеле со векови. Во тој поглед на судиите им треба професионална етика која ќе ги издвои од кругот на едноставни правни експерти.

Законите и прописите се само рамка. Таа рамка мора да се исполни со вредности кои мора да се разберат и да се спроведуваат согласно конкретната состојба и врз кои влијаат околностите на конкретниот предмет, но и личното разбирање и ставови.

Етичкото однесување секогаш е резултат на личната оценка на конкретната ситуација и секогаш се базира на слободната волја на инволвираното лице. Мора да се нагласи дека постојат толку многу прашања на кои е невозможно да се даде недвосмислен, точен или погрешен одговор. Тоа е причината зошто повеќето од судствата и судиите одлучуваат да не дадат прецизни дефиниции за обврските и должностите на судиите туку напротив да одлучат кои се вредностите што го карактеризираат одговорниот и исполнителен судија.

Здружениот на судии на Република Македонија користеше сличен пристап кога во јуни 2014 година го издаде Кодексот на судиска етика за судиите во Република Македонија.

Кодексот повеќе е збирка на вредност чија листа не е затворена, а не збирка на конечни вредности и одговори на секоја етичка дилема која би можела да се појави во животот на судијата.

Поради тоа секогаш мора да имаме на ум дека етичкиот кодекс не е само упатство туку повеќе е водич како да се користи критичкиот пристап кон секоја активност или однесување на судијата.

Поради тоа мислевме дека покрај самиот текст на Етичкиот кодекс, секој што ќе се нафати до судиите, а можеби и до другите слушатели да ги приближи принципите и целите дефинирани со Етичкиот кодекс, ќе треба повеќе да ги елаборира вредностите наведени во Етичкиот кодекс, не само како помош за обучувачот да ги даде вистинските одговори туку и да ги постави основните прашања и да ги покрене важните дилеми.

Текстот во делот 2 се обидува да ја постигне оваа цел. Мора да се каже дека понекогаш е тешко да се направи строга поделба помеѓу околностите поврзани со секој од принципите. Поради тоа корисникот ќе забележи дека одредени изјави се преклопуваат и понатаму се развиваат во различни делови. Како етички прашања тие не постојат сами така што не може строго да се поделат објаснувањето и понатамошниот развој на различните етички прашања.

2. За принципите – водич за подобро разбирање.

2.1. Независност

Судиите се придржуваат до независноста на судската власт бидејќи знаат дека тоа е гаранција дека тие делуваат и судат согласно законот и процедуралните правила единствено врз основа на елементите што им се предочени, без никакво влијание или надворешни притисоци и без закана од санкции или очекување на лична корист.

Критична гаранција за судската независно е сигурноста на позицијата на судијата и правилото дека може да биде унапреден само со негова согласност. Дури и со статутарните гаранции на судската независност, независното судење е и состојба на умот. Тоа вклучува знаења и однесување што мора да бидат предавани, култивирани и развивани во текот на целата кариера.

Судиите ја штитат својата независност од законодавната и од извршната власт воздржувајќи се од сите несоодветни односи со претставниците на овие власти и заштитувајќи се од секако несоодветно влијание од нив. На нив граѓаните и лицата што се во областа на надлежноста на судот мора да гледаат како на некои што ги почитуваат овие принципи.

Судиите мора да најдат начин да се заштитат од премногу блиските врски со разни локални фигури, особено лица вклучени во раздавањето на правдата, институции, партнерски здруженија, локалната деловна заедница или медиумите.

Активните судии нема да бараа почесни улоги за себе за да се избегне било какво сомнение кај јавноста во нивната вистинска независност.

Судиите ги водат постапките, водат дискусии пред судот и независно ги донесуваат своите одлуки.

Во извршувањето на нивните должности тие во принцип ќе ги одбиваат и отфрлаат сите интервенции надвор од соодветните процедурални или правни канали, за директно или индиректно влијание врз нивните одлуки.

Како заштитници на поединечните слободи, судиите ќе ги применуваат законските правила базирани на елементите на постапките без страв дека нема да ги задоволат или без желба да ги задоволат извршната власт, членовите на парламентот, судската хиерархија, медиумите или јавното мислење.

Кога членот на судството ќе почувствува можно влијание или притисок од било кој извор секогаш кога процедурата тоа го дозволува, тој ќе се потпре на поделбата на власта.

Судиите мора да бидат свесни за влијанието на било кои културни или општествени предрасуди и политички, филозофски или религиозни убедувања што ги носат врз разбирањето на фактите што им се предочуваат и врз толкувањето на законските норми.

Од судиите легитимно се бара да управуваат со текот и да ги процесираат предметите во разумни рокови, но тоа не ги ослободува од обезбедувањето на следните гаранции за независност: почитување на процедуралните и статутарните правила; квалитет на одлуките и слушање на лицата што се во надлежност на судот.

Кога учествуваат во тела што елаборираат јавни или државни политики (на пример членови на комисии за подготвување закони), судиите ќе се воздржат од коментари со кои може да се наруши нивната слобода на пресудување или судска независност.

И покрај фактот дека припаѓаат на истиот систем за прогон и на судството во поширока смисла на зборот и дека на исто место ги извршуваат своите должности, судиите и обвинителите ќе ја одржуваат и јавно ќе ја демонстрираат својата взаемна независност.

Како и сите граѓани, судиите имаат право на приватност. Меѓутоа, тие ќе се воздржат од секакви отворени врски или однесување во јавноста кое може да предизвика сомнеж во независноста во извршувањето на нивните должности.

Судиите ги уживаат истите права како и другите граѓани да се зачленат во политичка партија, здружение или професионален синдикат и да практикуваат религија по свој избор.

Во рамките на територијалната надлежност на серијата судови во која припаѓаат, ќе се воздржуваат од сите форми на политичко, филозофско или религиозно проповедање кое може да ја наруши сликата за независна судска власт.

Судиите ќе се воздржуваат од преземање обврски или ограничувања кои можат да ја ограничат нивната слобода на мислење или делување и нивната независност.

На крајот, треба да се нагласи дека судијата секогаш мора да води сметка:

- Дека не смее да донесува одлуки „засенети“ од несоодветното надворешно влијание;
- Дека мора да донесува одлуки согласно законот онака како што го разбира, врз основа на факти што се воспоставени без страв или несоодветна помош,
- Судијата мора да презема активности без страв од критика и без оглед дали неговата конечна одлука ќе биде популарна кај јавноста, медиумите, властите и внатрешниот круг или семејството на судијата,
- Секој обид за директно или индиректно влијание врз судијата мора да биде одбиен, а секој контакт во врска со предметот мора да биде јавен, во судницата,
- Не треба да се избегнуваат вообичаените социјални контакти, но судијата секогаш мора да има на ум дека тие контакти понекогаш создаваат слика во јавноста дека е загрозна независноста на судијата бидејќи вербата во независноста се стекнува не само со вистинска независност туку и со пораката што судиите ја испраќаат до јавноста.

2.2.Непристрасност

Како право гарантирано на лицата во надлежност на судот, со членот 6 од Европската конвенција за заштитата на правата на човекот и основните слободи, судиите имаат апсолутна обврска да бидат непристрасни за да се ефектуира еден од основните принципи дека сите граѓани се еднакви пред законот.

Исто како и независноста, непристрасноста е основен елемент на довербата на јавноста во судството.

Бидејќи валидноста не само на одлуката туку и на процесот што ги води судиите до таа одлука зависи од неа, непристрасноста е обврска која бара одредени принципи да се применат на институционално, функционално и на лично ниво.

Непристрасноста на судовите и на нивните членови имплицира дека предлагањето и назначувањето на судиите треба да се заснова на објективни, транспарентни правила базирани на професионалната способност. Поради тоа постои силна и цврста корелација помеѓу институционалните гаранции на независноста и непристрасноста на поединечниот судија. Невозможно е едното да оди без другото.

Судските рочишта мора да бидат јавни, освен ако постојат статутарни исклучоци.

Кога ќе се вратат на судските активности по работа надвор од судството, судиите мора да осигурат дека нивната непристрасност не може да биде ставена под знак прашање.

Непристрасноста бара соодветни материјални, финансиски и човечки ресурси што ќе им овозможат на судовите да функционираат, а на судиите да работат во услови што исклучуваат било каква форма на зависност од јавноста и од приватни лица дури и во исклучителни околности.

Непристрасноста во извршувањето на судските функции не е ограничена на очигледното отсуство на предрасуди туку уште пофундаментално значи изворно

отсуство на било какви предрасуди. Без разлика на нивните мислења, судиите мора да бидат отворени и да водат сметка за сите гледишта што им се презентираат.

Судиите ја демонстрираат својата непристрасност преку придржување на спротивставувачката природа на рочиштата.

Во нивните професионални активности, судиите ќе ги стават настрана сите предрасуди и ќе усвојат објективен став.

Ако судиите изразат мислење, вербално или со нивното однесување, пред да пресудат, тоа мора да биде на начин регулиран со закон цело време имајќи предвид дека може да се загрози впечатокот на непристрасноста во случај ако пресудата биде спротивна на претходно изразеното мислење, но и ако пресудата е во согласност со претходно изразеното мислење.

Во своите судиски активности, особено во областа околу судницата, судиите мораат да презентираат слика на непристрасност и не треба да постои преголема блискост или соработка помеѓу нив и страните и нивните претставници. Истото внимание мора да се посвети и во однос на сите оние вклучени во судењето.

Судечкиот судија ќе им се обраќа на сите вклучени во судењето со еднаква објективност. Советот од судии што суди кривичен предмет треба да избегне пресудување веднаш по завршните зборови бидејќи со тоа би се поддржала идејата дека постапките и расправите немаат цел. Само слободната дискусија помеѓу судиите во советот гарантира дека имало вистинска расправа и дека се испитани аргументите презентирани од двете страни.

Судијата, член на советот ќе ги извести другите членови на советот за факти што лично го инволвираат и кои би можеле да ја ослабат сликата за непристрасност која тој или таа мора да ја презентира пред сите странки.

Иако судиите ги уживаат истите права како и сите граѓани, тие не можат да преземат обврска од никаква природа (политичка, филозофска, религиозна или во здружение, синдикат или бизнис итн.) која би ги ограничила повеќе од домашното или меѓународното законодавство и би ја ограничила нивната слобода на мислење и анализа.

Судиите ќе избегнуваат давање правни совети надвор од нивниот круг на односи.

2.3.Интегритет

Да се биде судија е место за почит што бара интегритет.

Во својата професионална пракса и во нивниот приватен живот судиите ќе демонстрираат квалитети на интегритет со кои ќе покажат дека се вредни да ја извршуваат својата мисија, дека имаат кредибилитет и авторитет и дека осигуруваат доверба во правдата.

Со своето професионално и приватно однесување, судиите помагаат да се потврди довербата на јавноста во интегритетот на судството. Секој судија постојано мора да го има тоа на ум. Да се биде судија значи да се биде судија 24 часа и во јавноста и во приватни околности.

Со нивната резервираност, внимателност и дискреција, судиите демонстрираат дека се грижат за сликата на правдата и за нивната улога во општеството.

Кога преземаат лични обврски, судиите ќе се осигурат дека ги имаат помилено легитимното остварување на нивните права како граѓани со нивните должности како судии. Тие ќе се однесуваат и ќе се израсуваат во јавноста со внимателност и умереност.

Судиите ќе се осигурат дека нивните приватни обврски во рамките на здруженија не се мешаат со нивната надлежност во рамките на судот или назначувањето. Ако не можат да го направат тоа, ќе се повлечат.

Судиите нема да прифаќаат подароци или донации со кои може да се подрие или да се појави сомнеж во нивната непристрасност, особено понудени на настани поврзани со нивниот професионален живот.

Судиите ќе избегнуваат давање правни совети надвор од нивниот тесен круг.

Принципот на интегритет значи дека сите судии се предмет на обврските за коректност и лојалност.

Коректноста е главен елемент во професионалната практика, во однесувањето во општеството и во приватниот живот. За судиите, коректноста значи генерална чесност. Таа имплицира почитување на статутарните одредби што се однесуваат на судиите, нивниот статус и судиска организација.

Судиите ќе се однесуваат тактички.

Судиите ги извршуваат своите функции во рамки на институционалната рамка со која се штити нивниот интегритет.

Судиите вклучени во постапки за назначување ќе се воздржат од фалење на квалитетите на кандидатите како услуга за нив.

Во извршувањето на своите функции, судиите ќе се придржуваат со стандардите и најдобрите практики во однос на користењето на јавните фондови и ригорозното управување со правдата како јавна услуга. Тие ќе осигурат дека нивниот суд функционира оптимално согласно административните и финансиските ресурси доделени на мисијата на правдата во државата.

Сите судии ќе осигурат дека ресурсите што им се на располагање се користат согласно нивната институционална цел и ќе избегнуваат залудно трошење, ексклузивно користење или несоодветно распоредување.

Интегритетот забранува правење услуги и секакви форми на фаворизирање и несоодветно мешање. Судиите ќе ја штитат судската власт од сите форми на влијание или притисок. Тие ќе се придржуваат до сликата на судството како независно, непристрасно и угледно и ќе се воздржуваат од давање предност, аранжмани и преференцијален третман на било кого.

2.4.Пристојност

Кога судијата се соочува со проблем од неговите соодветни активности, тој/таа треба се праша дали неговото/нејзиното однесување во официјално или неофицијално својство е на начин што (не) ја загрозува вербата во нивната независност.

Судиите треба да се воздржуваат од изјави и активности што би можеле да водат кон ерозија на јавната доверба и почитување на судството. Тие, со умерени акции, со објективност и со контролирање на нивните емоции ќе се стремат да ја подобрат довербата во нивната работа посветена на каузата на правдата.

Судиите ги извршуваат своите должности со самосвесност и со почитување на својата професија. Судиите никогаш не треба да се ставаат во преден план за да се промовираат себеси бидејќи нивната улога е да ги штитат правата на странките.

Судиите и другите играчи во судскиот систем треба да создадат колегијални врски взаемно почитување во лична и професионална смисла. Кога треба да се изрази критика, тоа треба да се направи непретенциозно, објективно и без лични навреди.

Судиите најголем дел од своето работно време ќе посветат на своите судиски функции.

Одредени вонсудски активности треба соодветно да бидат одобрени или пријавени за да бидат отворени за надворешниот свет и да се промовира свеста на институцијата. Тие мора да бидат компатибилни со дигнитетот и независноста на судиите и не смеат да бидат штетни службата во судот. Треба да се избегнуваат сите активности што можат да создадат судир на интереси.

Научна, литературна или уметничка работа може да се врши без претходна согласност, но не смее да го ограничува судијата во неговите професионални активности.

Лицата во надлежност на судот имаат право да очекуваат ист интегритет од судиите кога назначуваат физички или правни лица да им помагаат во нивните задачи.

Систематскиот избор на исти вештаци или застапници може да предизвика сомнеж за зависност.

Судиите нема да ги коментираат своите одлуки. Доволен е основот за пресудата. Нема да ги критикуваат судските одлуки на нивните колеги дури и во иста серија на судови бидејќи тие одлуки треба да се анализираат низ нормалниот процес на жалби.

Судиите ќе ја почитуваат доверливоста на судските рочишта и постапки за кои се дискутирало во нивно присуство. Тие нема да откриваат информации што ги имаат дури ни анонимно или како анегдоти. Тие не можат да бидат повикани на одговорност

за прекршување на доверливоста од трети лица, бе разлика на формата или на целта на прекршувањето. Меѓутоа, свесни за овие ризици, судиите мора да бидат материјално претпазливи (заклучување на нивната канцеларија, исклучување на нивниот компјутер, уништување на документите што веќе не се потребни итн.) и имаат должност да ги предпочат сите проблеми со кои можат да се соочат во тој поглед.

Обврската за повоздржан пристап до јавност не ја спречува судиската хиерархија да интервенира кога некој судија е предмет на неправични обвинувања, особено од страна на медиумите.

Како мерка на претпазливост, судиите нема да работат на предмети кои директно или индиректно се поврзани со нив или со нивни блиски. Во тие случаи, нема да чекаат да бидат изземени туку ќе се воздржат од интервенирање во постапки од ваква природа или во кои се вклучени странки со кои односот на судијата е пријателски, близок или интимен.

Одлуката за изземање од предмет е оставена на совеста на судијата без обврска да објаснува, освен кога со закон е поинаку пропишано.

Судиите што се повикани да го претставуваат правосудниот систем на надворешни настани ќе избегнуваат прифаќање покани што можат да ги стават во деликатна положба во поглед на нивниот интегритет.

Во своите приватни животи, судиите и понатаму се предмет на строга обврска за совесност, што вклучува и тактичност. Со тоа се бара да покажат одмереност и внимателност во својот живот во општеството, во изборот на врски, во извршувањето на нивните приватни активности и во учеството на јавни настани.

Во никој случај судиите не смеат да даваат поддршка на идејата дека уживаат или дека можат да уживаат посебен третман.

Судиите не смеат да го користат својот статус да добијат било какви услуги или предност за себе, за нивни познаници или блиски.

Интервенциите и препораките се забранети. Внимателноста е правило кога се даваат сведочења за карактерот или формални изјави што можат да го стават судечкиот судија во тешка ситуација. Тој не смее да се чувствува обврзан со чувството за професионална солидарност.

2.5.Еднаквост

Судијата активно се посветува на почитување на дигнитетот и на еднаквоста на сите страни во предметот и не демонстрира никаква предрасуда или дискриминација во поглед на пол, расно или етничко потекло, физички или ментален хендикеп, религија или верување, сексуална ориентација или политички убедувања со кои на било кој начин може да се наруши нивната личност или да се создаде вознемирувачко, непријателско, деградирачко, понижувачко или навредливо опкружување.

Во рамките на своите дискрециони овластување и дисциплина на изјавите, судијата осигурува дека сите страни во предметот и вработени што му се доделени се

однесуваат на начин со кој се почитува еднаквоста и дигнитетот на личноста и изразува неодобрување на однесувањето кое е со предрасуди или дискриминирачко.

Судијата се обврзува да ги почитува и да ги применува законите и принципите на правниот систем легитимно донесени во правниот поредок од соодветни тела. Меѓутоа, соочен со мноштвото различни предмети што се судат, судијата секогаш има на ум дека правдата и законот не се ограничени на строго позитивистичко и легалистичко толкување на правилата и дека целокупната одлика мора да биде во основа правична и хумана и да ги почитува основните правна на демократското владеење на правото. Тоа бара судијата да посвети особено внимание и да е чувствителен ан уставните, европските и меѓународните извори на правото.

Свеста на судијата дека припаѓа на глобален правен ред со одговорности што се протегаат надвор од националната законска рамка и надвор од територијата бара тој да ги извршува своите функции на начин што е соодветен да се афирмира универзалната вредност на човековите права.

Функцијата на судијата како гаранција на правата на граѓаните бара и внимателно читање на предметот во светлината на принципите на Уставот и кога е правно издржано, отфрлање на конкретната примена на законот со кој се кршат тие принципи. Меѓутоа, судијата има на ум дека овој исклучителен механизам е воспоставен главно како гаранција за граѓаните против закони со кои се прекршуваат нивните основни права.

Основната точка е дека страните не се пред судијата поради него туку дека се таму бидејќи бараат заштита или бидејќи заштитуваат некое свое право. Поради тоа тие очекуваат помош од судијата. Поради тоа, судијата мора да посвети внимание да ги сослуша страните и да им помогне признавајќи дека таа помош мора да биде во рамките на законот и во рамките на надлежноста на судијата.

Дури и во случаи во кои страните имаат многу критичен или непријателски став кон другата страна и кон судиите, проблемите со комуникацијата можат да се решат со придржување до дигнитетот, непристрасноста и целосното воздржување од емоции.

Односите помеѓу судиите и страните мора да бидат учтиви, културни и човечки. Судијата мора да ја почитува личноста на странката без да покажува никаква неформалност. Негова должност е да покаже еднаков пристап кон двете страни во поглед на нивниот дигнитет и имајќи предвид дека страните многу често се чувствуваат инфериорни во однос на судијата бидејќи се таму да бараат помош во заштитата на нивните права и слободи.

Еднаквоста и хуманоста често значат дека судијата со трпеливост и со разбирање мора да слушне што имаат да кажат странките без покажување никакви симпатии.

Не е прифатливо судијата да делува на начин со кои ќе им покаже на страните дека се во инфериорна позиција и дека целосно зависат од волјата на судијата. На пример, не е прифатливо без оправдана причина да се остави странката да чека пред судницата.

Контактите помеѓу судиите и страните треба да се остваруваат со внимание.

2.6.Стручност и совесност

Во својот професионален живот судиите се посветени на стекнување знаења, вештини и лични квалитети потребни квалитетно да ја извршуваат својата функција.

Во извршувањето на својата функција, судиите ги посветуваат своите активности на соодветното функционирање на судот и на навременото решавање на предметите така што предметите што им се поднесени се пресудени со максимален квалитет и подготвеност, правично, професионално, совесно и недвосмислено.

Судиите се свесни дека соодветното функционирање на судот зависи и од усвојувањето на организационите и процедуралните критериуми за управување заради поедноставување на формалните процедури, планирање, следење и оценка на услугите и користење на нови информатички и компјутерски технологии.

Судиската обука не незаменлива во заштитата на независноста и непристрасноста на судијата, предуслов за неговата легитимност да ја раздава правдата и гаранција за вистинската автономија на размислувањето и одлучувањето.

Освен првичната обука, судијата како своја ја прифаќа одговорноста за посетување постојана и специјализирана обука, соодветна на извршувањето на неговите функции и тоа го промовира во текот на неговиот работен век и работи на постојано ажурирање на неговото знаење, максимизирање на неговите вештини и оптимизирање на личните квалитети.

Пред да извршува функции во судот кои бараат специјализирани вештини, судијата има на ум дека треба да се стекне со потребното специфично знаење преку посета на соодветни обуки.

Покрај тоа, судијата треба да посетува обука во други области од негов интерес со цел да го подобри своето знаење и да ја збогати својата култура и лични квалитети.

Квалитетот е од примарна важност во извршувањето на функцијата на судијата без разлика во која фаза на својата кариера се наоѓа и ли во кој суд ја извршува функцијата. Проценката на квалитетите поврзани со професионалното искуство е преобладаан фактор за назначување, преместување или унапредување.

Судијата, барајќи правично, издржано и навремено решение за предметниот спор, го отфрла механичкото и непотребното репродуцирање на други одлуки и користењето формалности со кои се забавува или непотребно се одложува решението и има слободен ум да ги сослуша и да ги препознае новите аргументи и да ги анализира различните алтернативи што му се нудат со законот за да ги потврди критериумите или гледиштата и ако е потребно да ги поправи или исправи донесените одлуки кога законот го дозволува тоа.

Во толкувањето и примената на законот, судијата посветува критично внимание на правната практика и на правната теорија и ја зема предвид потребата во процесот на

одлучување да го вклопи принципот на униформност на критериумите за ситуации кои се идентични по предметот и научните сознанија од проучувањето на правото.

Судијата обезбедува разумен основ за своите одлуки преку дискурс што може да го разберат оние на кои им е наменет, со јасен и концизен јазик така што тие нема да ја разберат соодветната одлука туку и логичкиот и процесот на аргументирање врз кој е изградена одлуката дури кога не се согласуваат со неа.

Судијата се придржува на обврските од неговите функции во рамките на временските рокови утврдени со закон и кога тоа е целосно невозможно, дали поради нивото на тежина на предметот или преголемото оптоварување со предмети, во разумен рок. Заради тоа, тој го обесхрабрува непотребното одложување на постапките и практиката на одолговлекувачки процедурални активности и ги користи сите средства што му се на располагање да се надминат или да се минимизираат ефектите на тешкотиите и неефикасностите на судот заради поголема корисност и задоволително решавање на спорот и избегнување на неправдата што би резултирала од задоцнетата одлука.

Судијата ги закажува рочиштата согласно со разумната прогноза за развојот на работата и за расположливоста на просториите така што нема да мора да го одложува и презакажува нивниот почеток. Кога тоа не може да се избегне, тој лично и навремено ги информира страните во предметот за причините за одложувањето.

Судијата не прифаќа вонсудски обврски што се некомпатибилни со ревносното извршување на судските функции.

Судијата јасно го известува телото надлежно за управување со човечките и физичките ресурси за сите тешкотии во извршувањето на неговата работа што бараат користење вонредни средства за помош. На истиот начин судијата известува дека тие не се веќе потребни кога завршила ситуацијата која го налагала нивното користење.

Свесен дека ревносното извршување на судиската функција и соодветното функционирање на организација бара помош од вработените назначени за процесирање на предметите и извршување на административни задачи, судијата се интересира за целокупното управување со организационата единица за која е одговорен, барајќи ги потребните средства, мотивирајќи го кадарот и придружувајќи го и надгледувајќи го во вршењето на неговите задачи во согласност со планираното.

Во управувањето со неговите предмети, имајќи ја предвид целта за придржување во утврдените цели за завршување на предметите, без да го жртвува потребниот квалитет и размислување за одлуката, судијата ги поедноставува формалните и бирократските процедури, ги елиминира непотребните задачи и рутини, продуцира одржливи планови и распореди, спроведува методи кои овозможуваат постојано да се оценуваат добиените резултати, усвојува потребни корективни мерки и ги користи новите информатички технологии и компјутерски програми во судовите.

Судијата гледа на оценката на неговата работа и на класифицирањето не само како фактор за определување на квалитетот и за напредување во кариерата туку и како компонента во неговиот процес на учење и помош за утврдување на областите за подобрување.

Како заклучок, имајќи го предвид сето веќе нагласено, судијата ги презема сите потребни чекори да се изгради како комплетна и компетентна судиска фигура. Тоа може да се постигне со постојано подобрување на општото и на професионалното знаење – само таков судија може да се соочи и да одговори на сериозните барања што го предизвикуваат од денот на неговото назначување до крајот на кариерата.

ДЕЛ 3

1. Вовед

Во овој дел се даваат насоки и упатства чекор по чекор за обучувачите за нивните улоги и одговорности за одржување на едnodневна обука кои опфаќаат структура, содржина, предложени техники за обука, распоред и референци до презентацијата во ПауарПоинт што е дадена во анекс 4. Поради интерактивниот пристап, предложената обука е дизајнирана за мали групи судии (не повеќе од 20!).

Запомнете дека треба да пристигнете во просторијата за обука најмалку 30 минути пред закажаното време за почеток на настанот, Што е можно побрзо утврдете ги лицата што се одговорни да помогнат во организацијата на настанот: техничарот за опремата (ако го има), вработените за кетеринг, претставник(ици) на организацијата итн. Проверете дали функционира целокупната опрема.

Проверете го избраниот распоред на седење за да потврдите дека е соодветен за техниките што ќе се користат и дека сите учесници имаат седиште и ќе можат да го видат екранот од нивните места. Претпочитаниот распоред на просторијата за интерактивно учење е „П или потковица“ бидејќи му овозможува на обучувачот слободно да се движи низ просторијата и бидејќи ја поддржува кохезијата на групата. Обидете се да го избегнете распоредот како училница бидејќи создава дистанца помеѓу презентерот и учесниците.

2. 9.00-9.30Отворање на настанот и добредојде на учесниците

Цел:

- Учесниците можат да ја утврдат структурата и целта на настанот.

Пристап:

- Посакајте им добредојде на учесниците и изразете благодарност за нивното присуство.
- Известете ги дека целта на обуката е да научат за етичките вредности, принципи и стандарди што им помагаат на судиите да определат „како треба да ја работат нивната секојдневна работа“ и да разрешуваат практичните и етичките дилеми што се појавуваат во нивниот секојдневен професионален и приватен живот.
- Кажете им дека ова ќе биде интерактивна работилница и поради тоа нивното постојано присуство и активно учество се задолжителни.
- Дадете преглед на методите за обука што ќе ги користите (предавања, групни дискусии и групна работа).
- Побарајте отвореност на дискусиите и побарајте секој да ја почитува доверливоста на дискусиите со тоа што надвор од просторијата за обука нема да повтори ништо што е кажано.
- Дадете „логистички“ објаснувања: паузи, локацијата на тоалетите, побарајте да ги исклучат мобилните телефони и да бидат на време.
- Дадете преглед на распоредот.

- Побарајте од учесниците да се претстават и да објаснат што очекуваат од обуката; забележете ги нивните очекувања на табла со бели листови, ако ја има.

9.30-9.50 Кршење на мразот

Цел:

- Се прави првиот контакт со учесниците.
- Се создава порелаксирана атмосфера.
- Учесниците ја учат практичната релевантност на етичките правила во нивните судиски активности.

Пристап:

- Прашајте ги учесниците дали се соочиле со лична етичка дилема поврзана со нивната работа.
- Ако изгледа дека не им е удобно или ако се пасивни/безволни (најверојатно ќе бидат), опишете им етичка дилема од вашето лично искуство.
- Користете нагледни средства за да демонстрирате етичка дилема на судија (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајд 2).
- Повторете го прашањето и побарајте од учесниците на лист хартија да напишат дилема со која се соочуваат, се соочиле или за која се свесни дека постои на нивното работно место. Кажете им да го зачуваат листот хартија до подоцна кога ќе се навратите на оваа точка и ќе ги разгледате можните решенија.
- За да ја заклучите сесијата, дефинирајте ја „судиската етика“ преку наведување дека таа е став кон професионалниот живот на судијата и резимирајте дека судиите секојдневно се соочуваат со етички дилеми.

3. 9.50-10.30 Законот наспроти етиката

Цел:

- Учесниците ја анализираат разликата помеѓу законот и сетот етички правила.

Пристап:

- Користете цитати на угледни правници за судиската етика (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајд 3) и ветете дека подоцна ќе се навратите на оваа точка.
- Формирајте групи од 3 до 5 учесници (видете ги техниките за организирање групи, дел 1, 4.2).
- Дајте инструкции: предметот на првата група (или групи зависно од бројот на учесници) би можел да биде: „Кој ги прави законите наспроти кој ги утврдува етичките принципи?“, предметот на втората група (или групи зависно од бројот на учесници) би можел да биде: „Дали етичките стандарди за судиите (на пример бидете ревносни!) пропишуваат **цел** што треба да се постигне или **однапред определени активности што треба да се следат** (т.е. што да се направи за да се

постигне целта)“; предметот на третата група (или групи зависно од бројот на учесници) би можел да биде: „Какви се санкциите ако судијата ги прекрши етичките стандарди?“

- Пред да почнат да дадат извештај за предметот упатете ги групите да назначат претставник кој ќе извести за наодите на групата. Известете ги за времето расположливо за завршување на задачата (10 минути веројатно би требало да бидат доволно).
- Повикајте ги претставниците да дадат кус извештај за работата на секоја група.
- Дадете повратни информации и резимирајте ги главните поенти користејќи нагледни средства (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајд 4). Во овој момент за да нагласите фактот дека етичките стандарди за разлика од законите пропишуваат цел што треба да се следи, би можеле да се навратите на презентацијата, анекс 4, слајд 3, цитат еден.

10.30-11.00 Пауза за кафе

4. 11.00-11.50 Меѓународни и национални стандарди

Цел:

- Се развива идејата за поширок, универзален аспект на етичките вредности за судиите.
- Учесниците го истражуваат влијанието на меѓународните стандарди врз Кодексот на судиска етика за судиите во Република Македонија
- Учесниците ги истражуваат разликите помеѓу дисциплинските повреди и етичките принципи.

Пристап:

- Објаснете: Основните принципи на Обединетите нации за независност на судството, Европската повелба за положбата на судиите, Бангалорските принципи за однесувањето на судиите и нивните коментари, Препораката на Советот на министри на Советот на Европа CM/Rec(2010)12, Мислењето бр. 3 од Советодавниот совет на европските судии (CCJEC) за етиката и одговорноста на судиите и Извештајот 2009-2010 на Европската мрежа на судски совети (EMCC): Судиска етика – принципи, вредности и квалитети. (за повеќе детали видете во делот 2.)
- Користете нагледни средства за да демонстрирате одредени меѓународни кодекси за однесување на судиите (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајдови 5 – 8).
- Објаснете со примери како меѓународните стандарди директно се отсликуваат во Кодексот на судиска етика за судиите во Република Македонија (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајдови 9 – 15).
- Дајте примери за да илустрирате прекршувања на етичките принципи преку нагласување дека независноста и непристрасноста ќе бидат длабински проучени во следната сесија (на пример 1) стручност: судијата донесува пресуди што јасно се засноваат на незнаење на законските основи на кои треба да се заснова пресудата, судијата не е подготвен за рочиштата; 2) дигнитет: судијата грубо се однесува во судот, судија кој е во брак често го гледаат во јавноста со

љубовник/љубовница, несоодветно облечен судија; 3) еднаквост: на пресудата влијае фактот дека обвинетиот припаѓа на малцинска или на маргинализирана група).

- Вежба: отворете генерална дискусија: „На кој начин Кодексот на судиска етика за судиите во Република Македонија е поврзан со другите права и обврски на судиите содржани во нивните основни закони?“ или „Каква е меѓусебната зависност на принципите што се штитат со кодексот?“
- Резимирајте ги главните поенти на дискусијата: Постојат четири нивоа на правила/принципи: Устав (независност на судството), статутарни закони, други обврзувачки норми како што се прописите и необврзувачки инструменти како што се насоките. Кодексот треба да се користи како примарна референтна точка бидејќи ги содржи сите принципи на едно место (т.е. ги повторува принципите што се содржани во други закони/уставот). Објаснете ја целта на Кодексот, нагласувајќи дека неговата примарна цел е да обезбеди позитивен модел на однесување, а не да постави забрани. Меѓутоа, подвлечете дека во исклучителни случаи може да се користи како основ за дисциплински санкции. Нагласете дека Кодексот е и инструмент што судиите можат и треба да го користат за да се одбранат од несоодветните притисоци и влијанија.
- Објаснете ја меѓусебната зависност на принципите, на пример непристрасноста бара независност (но не е од неа гарантирана), посветеноста е во основата на стручноста; стручноста е услов за непристрасноста итн.

5. 11.50- 12.35 Независност на судиите

Цел:

- Независноста на судиите се дефинира и анализира од меѓународна и национална перспектива.
- Учесниците можат да ги перципираат нивните практични импликации вклучувајќи потенцијални закани за независноста.

Пристап:

- Објаснете го потеклото на судиската независност, неговиот резон („привилегија за судиите?“), концептот (поединечен и институционален) и елементите (законски и етички). Би можеле да користите нагледни средства (на пример презентацијата, анекс 4, слајдови 16 и 17).
- Разгледајте ги критериумите што ги развива ЕСЧП за определување дали одреден трибунал се смета за независен. Дајте примери (на пример Кемпбел Фел против Обединетото Кралство, за институционалната независност Бумартен против Франција, Мекгонел против Обединетото Кралство, видете ја презентацијата, анекс 4, слајдови 18 и 19, а за пресудите на ЕСЧП видете анекс 3).
- Вежба: отворете генерална дискусија: „Што претставува потенцијална закана за поединечната/институционалната независност на судиите во Македонија?“ Ако групата не одговори, дајте пример (на пример судиите назначени за Министерството за правда, презентацијата, анекс 4, слајд 19) и повторете го прашањето – колку е искрен интересот кога земаат учество. Резимирајте ги главните поенти на дискусијата.

6. 12.35-13.15 Непристрасност

Цел:

- Се дефинира и се анализира принципот на непристрасност
- Учесниците можат да ги перципираат неговите практични импликации во нивниот професионален и приватен живот.

Пристап:

- Споредете ги независноста и непристрасност: во кој аспект се слични (различни)? Можете да користите нагледни средства (на пример, видете ја презентацијата, анекс 4, слајд 20).
- Разгледајте ги критериумите развиени од ЕСЧП за определување постоење непристрасност (субјективен и објективен тест). Би можеле да користите нагледни средства (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајд 21). Дајте примери (на пример Декубер против Белгија, види анекс 2 и презентацијата, анекс 4, слајд 22; Попоски против Македонија, види анекс 2).
- Направете ја последната завршна поента со читање на бангалорскиот принцип , 4.3.

13.15-14.15 Ручек

7. 14.15-14.35 Судир на интереси

Цел:

- Учесниците ги проучуваат разликите помеѓу корупцијата и судирот на интереси.
- Се предлагаат решенија во гранични ситуации во поглед на судирот на интереси.

Пристап:

- Формирајте групи од двајца учесници што веќе седат заедно (баз група, види дел 1, 4.2) за да ја разгледаат темата „Дали судирот на интереси е исто што и корупција?“ и да дадат извештај. Дискусиите треба да можат да траат не повеќе од 3 до 5 минути. Побарајте од учесниците што дале потврден одговор на прашањето да дигнат рака (идеално никој не би требало да дигне рака).
- Дефинирајте го судирот на интереси нагласувајќи го постоењето на гранични ситуации. Како ги препознаваме? Во кој аспект судирот на интереси е сличен/различен со корупцијата? Би можеле да користите нагледни средства (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајдови 23 и 24).
- Разгледајте ги некомпатибилностите, објавувањето и изземањето од постапки. Водете пленарна дискусија за: „Дали постојат случаи известувањето за судирот на интереси е доволно без изземање (на пример ако интересот е минорен/периферен и судијата го извести судот давајќи им на страните можност да побараат негово/нејзино изземање)?“ Би можеле да користите нагледни средства (на пример видете ја презентацијата, анекс 4, слајд 25).

8. 14.35-15.30 Сценарија на предмети – групни дискусии

Цел:

- Се утврдуваат практични етички дилеми во гранични ситуации и се даваат можни решенија.

Пристап:

- Организирајте ги учесниците во групи (видете ги техниките за организирање групи, дел 1, 4.2). Објаснете дека етичките принципи и нивните импликации врз судиите можат најдобро да се разберат преку испитување и разгледување на конкретни примери на одлуки што треба да се донесат и на етички прашања поврзани со изборот што треба да се направи. Објаснете дека ќе им бидат презентирани поединечни примери – сценарија – со кои се илустрираат повеќе околности и треба да се донесе одлука која покренува етички прашања. Користете нагледни средства за да го претставите сценариото (на пример видете ги десетте сценарија во презентацијата, анекс 4, слајдови 26 – 35); алтернативно: на секоја група дајте и сценарио на хартија). Разделете им ги сценаријата на групите (на пример едно сценарио на две групи; алтернативно, едно сценарио по група).
- Осигурете дека во групната дискусија се утврдуваат принципите/етичките правила што треба да ги користи судијата за да определи соодветен тек на активностите.
- Пред групите да почнат да известуваат за предметот, упатете ги да назначат претставник што ќе извести за нивните наоди. Известете ги за времето расположливо за завршување на задачата (10 – 15 најверојатно би требало да бидат доволно).
- Повикајте ги претставниците да дадат кус извештај за работата на секоја група. Споредете ги нивните наоди ако истото сценарио им е дадено на повеќе од една група.
- На секоја група дајте и повратни информации и резимирајте ги главните поенти

9. 15.30-16.00 Заокружување и затворање

Цел:

- Реафирмирање на целите на учењето и верификување како обуката ги постигнала тие цели.

Пристап:

- Отворете генерална дискусија: „Кои се квалитетите (доблестите) на добар судија?“ Сега можете да се вратите на цитатот 3 (Ирмагард Грис) во презентацијата, анекс 4, слајд 3. По куса групна дискусија резимирајте ги главните поенти со покажување на листот „Десет заповеди за новите судии“ напишани од американскиот судија Едвард Дебит во 1961 година (презентација, анекс 4, слајд 36).
- Како заклучок, побарајте од учесниците да го земат листот хартија што го зачуваа од почетокот на обуката каде забележаа лична етичка дилема со која се

соочиле. Разгледајте ги прашањата и особено можните решенија: „Дали содржината на обуката ви помогна да ја решите дилемата?“

- Заклучете дека иако нема апсолутно точни или целосно погрешни одговори на често сложените ситуации; постојат насочувачки вредности што ни помагаат да ја донесеме најсоодветната одлука. Кодексот на судиска етика за судиите во Република Македонија и содржината на оваа обука се дизајнирани да ни помогнат во такви ситуации.
- Потсетете ги учесниците за важноста на барањето совети од колега кому му веруваат кога ќе се соочат со дилеми околу етиката.
- Побарајте од учесниците пред да заминат да ги пополнат и да ги предадат формуларите за оценка.
- Заблагодарете им се на учесниците за посветеноста и за активното ангажирање.

АНЕКСИ

Анекс 1: Распоред на обуката

9.00-9.30	Отворање на настанот и добредојде за учесниците
9.30-9.50	Кршење на мразот
9.50-10.30	Законот наспроти етиката
10.30-11.00	Пауза за кафе
11.00-11.50	Меѓународни и национални стандарди
11.50- 12.35	Независност на судиите
12.35-13.15	Непристрасност
13.15-14.15	Ручек
14.15-14.35	Судир на интереси
14.35-15.30	Сценарија на предмети – групна дискусија
15.30-16.00	Заокружување и затворање

Анекс 2: Кодекс на судиска етика за судиите во Република Македонија

КОДЕКС НА СУДИСКА ЕТИКА ЗА СУДИИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕАМБУЛА

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека Универзалната декларација за човекови права како основен го препознава принципот дека секој има потполно и еднакво право да биде јавно сослушан од страна на независен и непристрасен суд при утврдувањето на правата и обврските и во однос на кое било кривично обвинение;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека Меѓународниот пакт за граѓански и политички права гарантира дека сите лица се еднакви пред судовите и пред правдата, и дека секој има право на правично, непосредно и јавно сослушување од страна на надлежен, независен и непристрасен суд, востановен со закон, кој ќе одлучува било за основаноста на кое и да е обвинение од кривична природа насочено против него, било во споровите за неговите права и обврски од граѓанско-правна природа;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека претходно наведените основни принципи и права се признати, односно одразени во регионалните инструменти за човековите права, во домашното уставно, законодавно и обичајно право, и во судските спогодби односно традиции;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека важноста на независен, непристрасен и со закон востановен суд во однос на заштитата на човековите права е посебно нагласена и поради фактот дека спроведувањето на сите други права, завршува со соодветното правораздавање;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека независен, непристрасен и со закон востановен суд претставува гаранција во заштитата на уставноста и владеењето на правото;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека јавната доверба во судскиот систем и во моралниот авторитет и интегритет на судството е од голема важност во демократското општество;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека од исклучително значење е судиите, поединечно и заеднички, да ја почитуваат и уважуваат судската функција како јавна доверба и да се стремат да ја подобрат и одржат довербата во судскиот систем;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека одговорноста за унапредувањето и одржувањето на високите стандарди на судското однесување во секоја земја, е обврска на нејзиното судство;

ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека Основните принципи на Обединетите нации за независноста на судството се осмислени да ја обезбедат и унапредат независноста на судството, и првенствено се наменети за Државите;

И ИМАЈКИ ПРЕДВИД дека овие правила се разумни правила и секој од деловите на овој Кодекс треба да се читаат заедно како целина, и секоја одредба треба да биде толкувана во контекст на и во согласност со секоја друга одредба; тие треба да се применуваат во согласност со Уставот, законите и меѓународните конвенции ратификувани согласно со Уставот, како и во согласност со други прописи и подзаконски акти, (релевантни околности). Кодексот дава насоки на судиите и обезбедува структура за регулирање на однесувањето, манифестирана на високо ниво на одговорност и етика што се очекува од ваква важна позиција во судството. Правилата содржани во овој Кодекс ги искажуваат стандардите кои што го одредуваат

однесувањето на судиите, притоа воспоставувајќи и одржувајќи високи стандарди на стручно однесување.

ПРИНЦИПИ

Целта на востановените принципи е воспоставување на стандарди за етичко однесување на судиите. Тие даваат насоки на судиите и креираат рамка за регулирање на однесувањето на судиите. Освен тоа, целта е да им се помогне на членовите на извршната и законодавната власт, правниците и пошироката јавност подобро да го разберат и поддржат судството. Овие принципи претпоставуваат дека судиите се одговорни за своето однесување, пред соодветни институции воспоставени за одржување на судските стандарди, кои се независни и непристрасни, и имаат за цел надополнување, а не отстапување од постоечките законски прописи и правила на однесување кои судиите мора да ги почитуваат.

НЕЗАВИСНОСТ

Принцип:

Независноста на судството е предуслов за владеењето на правото и претставува основна гаранција за правично судење. Според тоа, секој судија треба да ја поддржува и да дава пример на судиската независност како во однос на индивидуалните така и во однос на институционалните аспекти.

Примена:

1.1 Судијата судиската функција ја врши независно врз основа на лична оценка на фактите и во согласност со совесното разбирање на правото и примена на законот, без оглед на било какви надворешни влијанија, предубедувања, притисоци, закани или мешања, посредни или непосредни, од било која страна и од било која причина.

1.2 Судијата е независен во односот со општеството и во односот со конкретни страни во одреден спор за кој треба да пресуди.

1.3 Судијата не смее да биде под влијание на извршната и законодавната власт и во секоја пригода ја брани независноста на судот од политички притисоци и влијанија.

1.4 Судијата ги поттикнува и поддржува заштитните механизми при извршувањето на судските должности со цел одржување и подобрување на институционалната и оперативната независност на судството.

1.5 Судијата, во вршењето на судиската функција практикува високи стандарди на однесување со кое се јакне довербата на јавноста во судството, што претставува темел на судската независност и владеење на правото .

НЕПРИСТРАСНОСТ

Принцип:

Непристрасноста е од суштествено значење за соодветно извршување на судиската функција. Судијата е должен да ја врши судиската функција непристрасно, како при донесување на одлуките, така и во водење на постапките.

Примена:

2.1 Судијата ја извршува судиската функција без пристрасност, предубедување или предрасуди.

2.2 Судијата, со своето однесување како во судот така и надвор од судот, придонесува за одржување односно подобрување на довербата на јавноста, правната професија и

подобрување на довербата кај странките во непристрасноста на судијата и на судството.

2.3 Судијата внимава на своето изземање кога не е во можност да донесе непристрасна одлука по одреден предмет, односно да не остави впечаток дека не е во состојба непристрасно да суди.

2.4 Судијата ќе се из земе од учеството во било која постапка каде не може да донесе непристрасна одлука. Таквите постапки вклучуваат, но не се ограничуваат на случаи каде:

2.4.1 Судијата има суштинска наклонетост односно предрасуда во однос на некоја од странките или пак има лични познавања на оспорените доказни факти од интерес за постапката;

2.4.2 Ако судијата е странка во постапката или ако учествувал како судија на претходна постапка, адвокат, соовластеник, сообврзник или регресен обврзник или бил материјален сведок во врска со оспореното прашање;

2.4.3 Судијата е обврзан секогаш да ги препознае со закон и судска пракса утврдените случаи и да побара свое изземање од случај, кој му е доделен во работа или по кој е определен да постапува;

2.5 Судијата во текот на постапка, односно во текот на некоја идна постапка не смее да дава јавни или поинакви коментари кои би можеле да влијаат врз исходот на постапката или пак кои би можеле да ја нарушат правичноста на постапката.

ИНТЕГРИТЕТ

Принцип:

Интегритетот е атрибут на чесност и праведност. Судијата секогаш не само во извршување на службените должности постапува чесно и на начин кој е од корист за соодветно вршење на судиската функција.

Примена:

3.1 Судијата се однесува беспрекорно од гледна точка на било кој разумен набљудувач.

3.2 Однесувањето на судијата како во професионалниот така и во приватниот живот ја потврдува довербата на луѓето во интегритетот на судството.

3.3 Судијата не смее да го користи угледот на судската функција за задоволување на приватните интереси или на интересите на некој член од семејството или било кој друг. Судијата не смее да дозволи други да добијат впечаток дека некој е во посебна позиција несоодветно да влијае врз него при вршењето на судиските должности.

3.4 Судијата и членовите на неговото семејство, не смеат да примаат, ниту да бараат никакви подароци, заеми ниту пак други услуги во однос на нешто што судијата може да го направи односно да пропушти да го направи во врска со вршењето на судиската функција, освен по исклучок пригодни подароци чија вредност не ја надминува висината утврдена со закон.

3.5 Судијата ги познава своите и финансиските интереси на членовите на неговото семејство.

ПРИСТОЈНОСТ

Принцип:

Пристојноста и соодветното - културно однесување на судијата се од суштинско значење за вршењето на сите активности на судиската функција.

Примена:

4.1 Судијата избегнува непристојност и се друго што имплицира непристојно однесување, при вршење на своите активности како судија.

4.2 Судијата, како предмет на постојано набљудување од страна на јавноста, слободно и доброволно, прифаќа лични ограничувања кои обичниот граѓанин може да ги смета за преголемо оптоварување. Судијата се однесува на начин кој е во согласност со достоинството и дигнитетот на судиската функција.

4.3 Судијата, во своите лични односи со поедини членови на правната професија кои редовно работат во судот на судијата, избегнува ситуации кои би можеле да доведат до сомневање за постоење на наклонетост односно пристрасност.

4.4 Судијата не смее да дозволи неговото живеалиште да се користи спротивно принципите на овој Кодекс.

4.5 Судијата, како и било кој друг граѓанин, има право на слобода на изразување, верување, здружување и собирање, но при остварувањето на овие права, секогаш се однесува на начин со кој се зачувува достоинството и дигнитетот на судиската функција и непристрасноста и независноста на судството.

4.6 Судијата не смее да дозволи семејните, социјалните или другите односи несоодветно да влијаат врз однесувањето при вршење на судиската функција.

4.7 Судијата не смее доверливите информации кои ги стекнал при вршење на судиската функција, да ги користи односно открива за било која цел освен за целите поврзани со судските должности.

4.8 Под услов соодветно да ги врши судиските должности, а во случаите кога се бара, и со согласност од со закон утврден орган, судијата може:

4.8.1 да пишува, предава, држи настава и да учествува во активности поврзани со законот, правниот систем, раздавањето на правдата и слични работи;

4.8.2 да се појавува на јавна расправа пред официјално тело во врска со работи поврзани со правото, правниот систем, раздавањето на правдата и слични работи;

4.8.3 да биде член на официјално тело, или друга владина комисија, комитет или советодавно тело, доколку таквото членство не е недоследно со непристрасноста и политичката неутралност на судијата; или

4.8.4 да се занимава со други активности доколку таквите активности не се одразуваат негативно на достоинството и дигнитетот на судиската функција, односно доколку не го попречуваат вршењето на судиските должности.

4.8.5 Судијата не смее да се занимава со давање правна помош додека ја врши судиската функција.

4.8.6 Судијата може да формира односно да се приклучува на здруженија или да учествува во други организации кои ги застапуваат интересите на судиите.

4.8.7 Судијата не смее да биде член на управен одбор, надзорен одбор односно ревизорска комисија на било која компанија согласно со трговското право, или задруга или фондација која деловно работи, да поседува акции или во кој било кој друг облик на капитален однос со трговско друштво ако тоа предизвикува судир на интереси со вршењето на судиската функција како јавна функција или да води деловен потфат, самостојно или заедно со други лица. Овие одредби не важат за судии во пензија.

ЕДНАКВОСТ

Принцип:

Обезбедувањето на еднаквост во постапката за сите пред судовите е од суштинско значење за соодветното вршење на судиската функција.

Примена:

5.1 Судијата е свесен и ја разбира разнообразноста во општеството и разликите кои произлегуваат од најразлични извори, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на раса, боја, пол, вера, национално потекло, посебни потреби, возраст, брачна состојба, сексуална ориентација, социјална и економска состојба и други слични причини („нерелевантни основи“).

5.2 Судијата не смее, при вршењето на своите судиски должности, со зборови или со однесување, да прикаже пристрасност кон било кое лице или група врз нерелевантните основи.

5.3 Судијата ја врши судиската функција на закон основано и правилно насочувајќи се кон сите лица, односно кон странките, сведоците, адвокатите, судскиот персонал и судските колеги, без да прави разлики врз нерелевантните основи, како несутински во соодветното извршување на должностите.

5.4 Судијата ќе побара од адвокатите во постапките пред судот да се воздржат од покажување, со зборови или однесување, наклонетост односно предрасуди врз нерелевантни основи, освен доколку тоа не е правно релевантно во однос на прашањето кое е предмет на постапката односно кое може да биде предмет на легитимно правно застапување.

5.5 Судијата не може да биде член во било која организација што врши дискриминација.

СТРУЧНОСТ И СОВЕСНОСТ

Принцип:

Стручноста и совесноста се предуслови за соодветното извршување на судската функција.

Примена:

6.1 Судиските должности на судијата имаат приоритет пред сите други активности.

6.2 Судијата го посветува своето стручно делување на вршењето на судиските должности, кои вклучуваат не само вршење на судиските функции и обврски во судот и донесување на одлуки, туку и други задачи соодветни за судиската позиција.

6.3 Судијата настојува да ја усовршува својата професионална компетентност, знаење и вештини, врз основа на постојана стручна обука и образование.

6.4 Судијата се информира за соодветните измени на меѓународното право, вклучувајќи ги и меѓународните конвенции и другите инструменти со кои се воспоставуваат нормите за човековите права.

6.5 Судијата ја врши судиската функција трудољубиво, ефикасно, правично и со разумна ажурност.

6.6 Судијата во постапката пред судот е трпелив, достоинствен и љубезен во односот со странките, поротниците, сведоците, адвокатите и другите лица со кои судијата службено соработува. Судијата ќе побара слично однесување и од страна на правните застапници, судскиот персонал и други лица кои се под влијание, надлежност односно контрола на судијата.

6.7 Судијата не смее да се впушта во однесување кое е неспоиво со совесното извршување на судиските должности.

СУДИР НА ИНТЕРЕСИ И КОРУПЦИЈА

Секое прекршување на принципите, ќе се смета и за прекршување на овој Кодекс. Секој судија е должен да ги препознае и да се заштити од случаите кои се подведуваат под судир на интереси и корупција.

СПРОВЕДУВАЊЕ

8.1 Спроведувањето на принципите и обезбедување на нивното почитување од страна на судиите се од суштинско значење за ефективно постигнување на целите на овој Кодекс.

8.2 Според природата на судиската функција, за своето однесување судиите се одговорни во согласност со законот, а советодавно мислење по однос на спроведувањето на принципите и обезбедување на нивното почитување од страна на судиите кои се од суштинско значење за ефективно постигнување на целите на овој Кодекс, дава Советодавното тело кое се воспоставува за спроведување на овој Кодекс.

8.3 Работата на Советодавното тело и постапките воспоставени за спроведување на овој Кодекс се транспарентни со цел да придонесат кон зајакнување на довербата на јавноста во судството и со тоа кон зајакнување на независноста на судството.

8.4 Спроведувањето на овој Кодекс ја има во предвид легитимната потреба на судијата, поради природата на судската функција, да му/и биде обезбедена заштита од вознемирувачки односно непоткрепени обвинувања, а само во соодветна постапка и пред орган востановен со закон, судијата може да одговара за дисциплинска повреда или несовесно и нестручно вршење на судиската функција.

8.5 Судството и сите институции воспоставени да го спроведуваат овој Кодекс ја промовираат свесноста за овие принципи и одредбите на Кодексот.

СОВЕТОДАВНО ТЕЛО ЗА СУДИСКА ЕТИКА

9. За доследна примена на принципите на Кодексот за судиска етика, Здружението на судиите на Република Македонија востановува советодавно тело, кое по барање на судиите или Здружението на судиите на Република Македонија искажува советодавни мислења на судиите во Македонија во однос на едно или повеќе прашања поврзани со етичкото однесување, односно соодветното извршување на судиските должности и избегнување на судирот на интереси на судиите во приватниот живот и вршењето на судиската функција.

9.1 Мислењето од Советоданото тело има превентивно значење кое укажува на судијата дека одредено негово однесување кое претставува повреда на принципите на судскиот Кодекс, може да биде и основа за поведување на дисциплинска постапка или постапка за нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Ова, во случаите кога се исполнети елементите (условите) повредите на принципите на овој Кодекс да се сметаат и како дисциплински повреди или нестручно и несовесно вршење на судиската функција утврдени со закон.

9.2 Советодавното тело работи во рамките на Здружението на судии на Република Македонија (ЗСРМ) и се состои од претседател и 14 членови.

9.3 Членовите на советодавното тело ги избира Управниот одбор од редот на членовите на Здружението на судиите на Република Македонија по предлог на подружниците на Здружението на судиите во судовите на Република Македонија.

Претседателот на Здружението на судии е претседател на Советодавното тело, а членовите се избираат и тоа: по еден судија од Врховниот суд и од Вишиот управен или

Управен суд, и по еден судија од секој Апелационен суд, а осум судии се членови од основните судови, избрани од двата најголеми судови од секое апелационо подрачје кои уживаат доверба кај судиите врз основа на својот личен интегритет и дигнитет во вршењето на судиската функција.

Членовите на Советодавното тело работат без надоместок.

9.4 Барањето од судија или од Здружението на судиите на Република Македонија за советодавно мислење, се составува во писмена форма, на кое советодавното тело ќе одговори писмено во рок не подолг од 15 дена сметано од денот на приемот на барањето, врз основа на конкретни факти и околности. Доколку некои од фактите односно околностите дадени во барањето не се доволно детални за да му овозможат на советодавното тело да даде советодавно мислење, можат да се побараат дополнителни информации од подносителот на бараното мислење. Советодавното тело нема да даде мислење доколку дополнителните информации се недоволни или доколку не се достават.

9.5 Барањата за советодавни мислења и советодавните мислења издадени на судијата од страна на советодавното тело, како и фактите и околностите на кои се засновани, се доверливи.

9.6 Советодавното тело ги објавува своите советодавни мислења на веб страната на Здружението на судиите на Република Македонија, како и фактите и околностите врз кои се засновани со соодветно анонимизирање на лицата, местата и други податоци кои би можеле да доведат до идентификување на подносителот на барањето. Расправите на советодавното тело се доверливи. Објавата на редактираните (анонимизирани) мислења на советодавното тело се достапни до сите судии со цел да обезбедат насоки на другите судии кои се соочуваат со слични прашања.